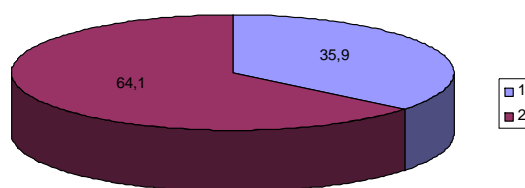

планувати, ставити перед собою цілі й вибирати адекватні методи їх досягнення; здійснювати вибір рішення, контролю й оцінювання результатів своїх дій. Самоврядування – це не гра у дорослість, це серйозна копітка праця як педагога, так і учнівського колективу. Участь в органах самоврядування допомагає молодшому школяреві виявити себе як особистість, індивідуальність; прислухатися до думки кожного, брати за основу його інтереси й потреби; розвивати почуття відповідальності, громадянської самосвідомості; розвивати навички спілкування.

Наступне, що нас цікавило – це ступінь розвитку організаторських і виконавських умінь та навичок.

Діаграма 4

Показники рівня сформованості праксеологічного компонента

Таким чином, за допомогою констатуючого експерименту нам вдалося отримати дані про рівень сформованості праксеологічного компонента. 64.1% молодших школярів засвідчили про те, що вони оволоділи певними виконавськими та організаторськими вміннями та навичками, вміють застосовувати отримані знання, керуватися ними у власній практичній діяльності.

Зафіксована сформованість усіх чотирьох компонентів громадянськості впливає на стійкість даного особистісного утворення, яке характеризується як здатність особистості визначати своє життєве кредо, одержувати задоволення від виконання громадянського обов'язку, від здійснення важливих, добрих справ, зберігати та реалізовувати власну позицію за різних умов, долати труднощі, удосконалювати громадянські якості і власну поведінку.

Література:

1. *Боришевський М.Й.* Духовні цінності в становленні особистості-громадянина //Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144-150.
2. *Сухомлинська О.В.* Громадянськість як феномен виховання //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб.наук.праць. – К., 1999. – №4. – С.20-25.
3. *Чорна К.* Громадянське виховання – нагальна потреба України //Освіта України. – 2000. – №51/52. – С.5.

УДК 371.132

В.А. Гончарук

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА ДО ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ НАРОДОЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПЕРІОД З ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ДО КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. В статті розповідається про підготовку майбутніх учителів-словесників до здійснення експедиційної роботи з учнями загальноосвітньої школи та розкривається проблема пошуково-дослідницької народознавчої роботи у період

з початку 20-х років – до кінця ХХ століття, яку, незважаючи на всі політичні негаразди в країні, здійснювала українська еліта.

Аннотація. В статті розповідається про підготовку майбутніх учителів-словесників до здійснення експедиційної роботи з учнями загальної середньої школи і розкривається проблема пошуково-дослідницької роботи етнологів в період з початку 20-х років – до кінця ХХ століття, незважаючи на всі політичні негаразди в країні, яку здійснювала українська еліта.

Annotation. This article is about of future teachers-philologists preparedness for carrying out expeditionary work with pupils of general school. Of scientific research ethnology work in the period from the early 20- th till the end of XX- th century with was done by Ukrainian intelligentsia in spite of all political troubles in the country.

Орієнтація системи освіти і виховання України на ХХІ ст. вимагає підготовки нової генерації вчителів, які гармонійно поєднують громадянську зрілість, національну самосвідомість із високим професіоналізмом. Надзвичайно актуальною на сьогодні є проблема підготовки фахівців з українського етнологічного дослідництва.

Метою нашої статті стало дослідження підготовки майбутніх учителів-словесників до здійснення експедиційної етнологічної роботи з учнями з початку 20-х років до кінця ХХ століття.

Дану проблему **досліджували** В.В.Зелюк, Л.С.Плетеницька, Н.Ю.Рудницька, М.О.Семенова, О.М.Семенов, З.О.Сергійчук, Н.П.Сивачук, М.Г.Стельмахович, О.В.Столяренко, М.Л.Струнка, Н.М.Соломко, Є.І.Сявко.

Простежимо розгортання підготовки педагогічних кадрів з етнологічного дослідництва в 20-х роках ХХ ст.

У 20-х рр. в умовах більшовицького режиму розгорнулася плідна етнологічна дослідницька робота. Її очолили етнологічна комісія Академії та краєзнавчі осередки в різних місцевостях України. З'явилися такі спеціальні видання, як „Етнологічний вісник”, „Краєзнавство”, „Побут”, у результаті інтенсивних польових досліджень значно поповнилися збірки етнологічних матеріалів.

Незважаючи на велике зменшення культурних сил, з яких одні загинули, а інші опинилися в еміграції, незважаючи на голод і злидні, українські вчені об'єдналися біля Академії наук і за короткий час розвинули гідну подиву широку діяльність. Історико-філологічний відділ Академії почав видавати свої „Записки” (всього вийшло 26 томів), залучив до співпраці таких учених, як Л.Багалій, С.Єфремов, В.Перетц, А.Кримський, С.Тимченко, В.Модзалевський, В.Данилевич.

Професор М.Грушевський, повернувшись у 1924 р. з еміграції, став на чолі історичної секції і розвернув блискучу діяльність, яка нагадувала його працю у Львові. Він відновив з 1924 р. видання журналу „Україна” й став його редактором, видав кілька цінних збірників порайонного дослідження України (Київ, Чернігів).

Заслугове на особливу увагу стаття М.Грушевського (написана в 1924 р. до українознавчого журналу „Україна”) „Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання”. В ній він наголошує на важливості пошукової та дослідницької роботи: „саме тепер видвигнуто і поставлено на чергу організацію охорони монументальних пам'яток старовини в найширшому розумінні слова, а за цим мусить прийти і зроблення їх приступними для вивчення, дослідження”. М.Грушевський закликає до відшкодування того, що

земля зберегла від остаточного знищення, що „не витягалось і технічно не організованими розвідниками і розкопниками!”, і говорить, що „принайми вже про остатки треба подбати, аби вони не марнувались і не нищились!”.

В статті Грушевський наголошує на негайному дослідженні та збереженні культурних пам'яток минулого нашого народу, бо втрата часу буде непростою провиною перед наступними поколіннями. З превеликим жалем вчений наводить приклади зібрання пам'яток культури українськими етнографами для чужих збірок. От, наприклад, І.Франко спільно з М.Зубицьким, прекрасним знавцем Бойківщини, й іншими місцевими знавцями народного життя зібрав колекцію пережитків сільського господарства для віденського музею народознавства, фундованого одним з австрійських принців і організованого німецьким етнографом Габерляндтом; Ф.Вовком, з допомогою членів Львівського Наукового товариства ім. Шевченка, зібрав гарну колекцію для етнографічного відділу Петербурзького музею.

В українських же музеях були зосереджені лише невеличкі колекції, випадкового характеру, найбільше це були господарські речі, яким найчастіше бракувало необхідного приміщення. Держава не віддавала належне пошуковій справі й не усвідомлювала наукової вартості зібраних збірок. М. Грушевський вважає такий стан речей в країні „кричущою аномалією” і зазначає, що „де крайній час, аби на місці скромного Етнографічного Кабінету Академії Наук ... постав відповідно закросений, на широку ногу поставлений такий – от музей – городок, який би не в вітринах (а ще гірше – в неприступних звичайному смертному оку коморах та складах, де найчастіше досі спочивали такі речі), а в відповідній обстанові була б представлена еволюція людської страви, одежі, житла, знарядь і техніки праці”. Дуже багатим останками різних епох автор статті вважає Київ з його околицями. На його думку, було б вандалізмом реставрувати для показу старі будівлі, моделі мусять бути нові, типові, а після огляду їх екскурсанти зможуть ознайомитись і з автентичними останками пам'яток.

За М. Грушевським пошукова й дослідницька праця має бути проведена негайно. Невідкладним завданням є і інструктивно-інформаційна робота: „Фольклорний матеріал треба зібрати, вибрати, висіяти з плинного потоку життя. Кадри збирачів мусять бути ще більш докладно й тонко, ніж при збиранні останків старої матеріальної культури і народного мистецтва, відчувати в словеснім і фольклорнім матеріалі, який плине перед очима і слухом, присутність цінного; вибрати те, що може відбивати в собі пережите старе: вимираючу психіку, мораль, уяву ... Цих збирачів треба незмірно більше, щоб вони могли відсіяти цей безкінцево тонкий, непомітний словесний матеріал, і вони мусять бути далеко краще підготовлені – ознайомлені з сучасним станом фольклорних дисциплін, з їх точками погляду, проблемами і перспективами. Мусять зараз же бути пороблені енергійні заходи для підготовки таких збирачів, інструкторів і дослідників...

Треба відповідно підготовлених наукових робітників висилати до найбільших центрів соціологічних та історико-культурних студій, як Париж, Лондон, Вашингтон, Берлін. По різних вищих школах, а особливо по інститутах народної освіти повинні бути заведені курси етнографії й історії матеріальної культури, щоб розвинути інтерес до цих дисциплін серед людей, яким доведеться працювати безпосередньо серед народу, або мати діло з сільською молодіжжю... Повинна бути заложена популярна часопись – місячник або краще – двотижневик інформаційно-заохочуючого характеру по краєзнавству, історії культури і фольклору”[1, 6-12].

І все ж більшовицька політика українізації мала спотворений характер. Поряд з постановами про українізацію культурного, суспільного життя, науки, приймалися постанови про підготовку до антиріздвяних та антивеликодніх свят, що руйнувало споконвічні традиції та звичаї українського народу, нищило його духовність. Під прапором боротьби з релігією у школі заборонялося проводити національні свята, натомість вводилися свята „радянського змісту”.

Це простежується і в підготовці вчительських кадрів – як загальноосвітній, так і українознавчій.

Тому основною і до того ж мобільною формою підготовки вчителів до українознавчої роботи з учнями в 20-х роках були українознавчі курси. Н.С.Постернак пропонує створити курси українознавства 3-х типів: а) лекторські для вчителів вищих шкіл; б) для учителів початкових шкіл; в) учительські курси з українознавства [4, 140].

І хоча організація курсів була не в усьому послідовна, вона, однак, активізувала українське вчительство. Педагогічні часописи того часу постійно вміщували матеріали з теоретичних засад українознавчої роботи з учнями. Так, учитель С.Баклаженко зазначав, що вивчення українознавства дає змогу краще усвідомити сучасне, розуміти минуле і бути володарем майбутнього. Підкресливши, що учитель повинен брати участь в етнографічній роботі і до усього ж привчати дітей, автор дає рекомендації щодо збирання етнографічного матеріалу [2, 53-56].

Зібрані матеріали зачитуються на заняттях літературного гуртка, використовуються як ілюстрації в мовній, літературній та краєзнавчій роботі.

Широко розгорнута діяльність українських вчених та перші успіхи українізації за період 1920-30-х рр. були знищені сталінським режимом. Вся діяльність Української Академії наук була визнана за „буржуазно-націоналістичну” й „контрреволюційну”, закрито історично-філологічний відділ, усунуто від наукової діяльності цілу когорту визначних учених, починаючи з М.Грушевського.

У 20-30х рр. на західноукраїнських землях панували окупаційні режими Польщі, Румунії і Чехословаччини, занепало Наукове товариство ім. Т.Шевченка.

Можна погодитися з думкою О. Кучерука, що українізація в Україні, розпочата з ініціативи більшовиків, мала на меті виявити національно свідомих людей, щоб потім знищити їх. Багато педагогів, викладачів було репресовано, особливо вчителів українознавчих предметів [3, 29-30].

Радянська наука почала перебудовуватися з гуманітарного напрямку в технократичний. На 2-гий план відійшла людина з її потребами, поступившись місцем техніці та технології.

Відтак українознавство як наука перестало існувати. Питання про підготовку професійних етнографів на рівні вищих освітніх закладів навіть не ставилося, бо державі вони були непотрібні.

Та навіть у той складний час українські вчені в міру своїх сил і можливостей зробили чимало корисного. Внаслідок проведення систематичних наукових експедицій було зібрано багато матеріалів з минулого й сучасного буття українського народу, цінними експонатами поповнено етнографічні музейні колекції, опубліковано науково-вартісні дослідження.

Так з середини 80-х років, з початком національного відродження та розбудови незалежної Української держави українське народознавство поступово посідає належне місце серед інших наук, у т.ч. й у педагогіці.

Як видно з короткого огляду, українське народознавство, робота по збиранню пам'яток культури й мистецтва дуже рідко в короткі періоди тішилися сприятливими умовами для свого розвитку. Держави, під владою яких у силу певних історичних обставин перебувала Україна, не підтримували, а то й взагалі знищували всілякі прогресивні починання українських дослідників у сфері збирання, збереження і дослідження національних цінностей. І все ж таки, незважаючи на ніякі заборони й переслідування, народознавча наука виявила надзвичайну живучість і досягла неоцінених здобутків, які мають неабияке значення для розвитку національного самопізнання й формування національної самосвідомості та сприяють підготовці педагога до народознавчої роботи з учнями.

Література:

1. Грушевський М.С. Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання // Україна.-1924. – № 4.– С. 6–12.
2. Баклаженко С. До питання про вивчення народної творчості // Новим шляхом. – 1922. – № 1-2.– С. 53-56.
3. Кучерук О. Більшовицька політика українізації у 20-х роках // Рідна школа. – 1903. – № 10. – С. 29-32.
4. Постернак С. Постановка справи підготовки учителя за часи революції в Росії на Україні // Вільна українська школа. – 1918. – № 6-7.– С. 140-143.

УДК 37.(09)

І.А. Денисюк

ТВОРЧА СПАДЩИНА ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглядаються педагогічні погляди Пантелеймона Куліша, його просвітительська діяльність; аналізується його творчість для дітей.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические взгляды Пантелеймона Кулиша, его просветительская деятельность; анализируется его творчество для детей.

Annotation. This article is devoted to the viewpoints of Panteleimon Kulish, his enlightening activity. His creative work for children is also considered in the article.

Серед видатних українських педагогів-просвітителів ХІХ ст. помітне місце займає Пантелеймон Куліш – письменник, педагог, громадський діяч. Як і інші просвітителі, основний шлях до прогресу він вбачав у поширенні освіти, культури, ідей добра і справедливості, приділяючи значну увагу проблемам виховання [2, 37]. Уся його діяльність була спрямована на розвиток української мови, культури, поширення освіти серед народу, відродження традицій, утвердження національної самосвідомості українців. Наскрізно у творчому доробку П. Куліша є проблема національної і соціальної долі українського народу, його мови і культури [4, 3]. Він закликав до морального та духовного очищення, відстоював ідеали справедливості, науки, культури, просвітництва. Культурно-просвітницька діяльність П. Куліша викликає неабиякий інтерес у вчених, педагогів, науковців. Різні її аспекти досліджували М. Веркалець, Є. Нахлік, О. Пастушенко, Н. Побірченко.